

Nr 31.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 februari 1952 dagtecknad proposition, nr 177, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967); samt
- 2) lag om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar,

dels ock anhållit om riksdagens yttrande i anledning av vad föredragande departementschefen i övrigt i propositionen anfört och förordat.

De vid propositionen fogade lagförslagen äro av följande lydelse:

1) LAG**om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).**

Härigenom förordnas, att 6, 12, 12 a och 19 §§ samt 27 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken — — — må uttagas för sådan utbildning.

Uttagning för officersutbildning sker under värnpliktstjänstgöringen.

Uttagning för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning

(Föreslagen lydelse.)

6 §.

De värnpliktiga — — — tilldelas förband.

Värnpliktig, vilken — — — må uttagas för sådan utbildning.

*Uttagning för officersutbildning må ske endast efter den värnpliktiges medgivande. Sådan uttagning sker vid inskrivningen eller där-
efter.*

Uttagning för underofficers- eller underbefälsutbildning må ske även

¹ Senaste lydelse, se beträffande 6 § och 27 § 1 mom. 1951:279 samt beträffande 12, 12 a och 19 §§ 1950:225.

(Nuvarande lydelse.)

sker i samband med den värnpliktiges inskrivning eller sedermera under värnpliktstjänstgöringen.

Uttagning av värnpliktig för officersutbildning samt uttagning under värnpliktstjänstgöringen av värnpliktig för underofficersutbildning eller för underbefälsutbildning må ske endast efter frivilligt åtagande av den värnpliktige.

Om uttagning — — — förordnar Konungen.

Vid tilldelning — — — sådan utbildning.

12 §.

Det åligger — — — i 6 §;

att verkställa den uttagning av värnpliktiga för underofficersutbildning eller underbefälsutbildning som enligt 6 § skall ske i samband med inskrivning; samt

att i — — — eller tjänstgöring.

Uppkommer på — — — av inskrivningsnämnd.

De ärenden — — — benämnas inskrivningsärenden.

12 a §.

På förbandschef ankommer att under vederbörandes värnpliktstjänstgöring verkställa uttagning av värnpliktiga för officers-, underofficers- eller underbefälsutbildning.

(Föreslagen lydelse.)

utan medgivande av den värnpliktige. Uttagning efter den värnpliktiges medgivande må ske vid inskrivningen eller därefter. Uttagning utan medgivande av den värnpliktige skall ske i samband med den värnpliktiges inskrivning; dock att värnpliktig, vilken i egenskap av sjömanshusinskriven blivit utan personlig inställelse inskriven såsom värnpliktig och därvid tilldelats flottan, må uttagas för underbefälsutbildning efter inskrivningen och senast i samband med inryckningen till tjänstgöring.

Om uttagning — — — förordnar Konungen.

Vid tilldelning — — — sådan utbildning.

12 §.

Det åligger — — — i 6 §;

att verkställa uttagning enligt 6 § av värnpliktig för officers-, underofficers- eller underbefälsutbildning, därest uttagningen äger rum vid den värnpliktiges inskrivning, ävensom den uttagning i samband med inryckning till tjänstgöring som enligt samma paragraf i visst fall må ske utan den värnpliktiges medgivande; samt

att i — — — eller tjänstgöring.

Uppkommer på — — — av inskrivningsnämnd.

De ärenden — — — benämnas inskrivningsärenden.

12 a §.

Uttagning av värnpliktig för officers-, underofficers- eller underbefälsutbildning i andra fall än i 12 § sägs ankommer på myndighet som Konungen bestämmer.

(Nuvarande lydelse.)

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att sådan uttagning av värnpliktiga till underofficers- eller underbefälsutbildning, som ej sker under vederbörandes värnplikts-tjänstgöring, alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

A. I den mån ej nedan under punkterna B, C, D och E annorlunda föreskrives, skola följande bestämmelser gälla i fråga om utbildningstiden för värnpliktiga.

Värnpliktig är skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnar, för sin utbildning tjänstgöra under sammanlagt trehundrasextio dagar, däri inberäknat tid för i vederbörlig ordning anbefallda övningsuppehåll.

Där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer, skall tjänstgöringen fullgöras i följande ordning:

a) av armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig:

med en första tjänstgöring om tvåhundrastruttio dagar med början före utgången av andra året efter

(Föreslagen lydelse.)

19 §.

Under tid, då inskrivningsförrättning ej hålles, må inskrivningschefen, i den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, utöva inskrivningsnämnd tillkommande åligganden; dock att sådan uttagning av värnpliktig till underofficers- eller underbefälsutbildning, vartill den värnpliktige icke lämnat medgivande, alltid skall verkställas av inskrivningsnämnd.

Finner inskrivningschefen — — — nämndens prövning.

27 §.

1. De värnpliktigas utbildningstid.

I fråga om de värnpliktigas utbildningstid skola gälla följande bestämmelser.

A. I den mån ej nedan under punkterna B.—E. annorlunda föreskrives, är värnpliktig skyldig tjänstgöra följande antal dagar, nämligen:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet trehundra-nittiofyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första tjänstgöring om trehundrafyra dagar och tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar; dock att Konungen, vad angår värnpliktiga tilldelade kustartilleriet, äger förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen och därmed av sammanlagda tjänstgöringstiden med högst fjorton dagar;

b) värnpliktig tilldelad flottan trehundra-nittiofyra dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd; samt

(Nuvarande lydelse.)

inskrivningsåret, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd eller i två omgångar, samt

med tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) av flottan tilldelad värnplik-
tig i en följd med början före ut-
gången av andra året efter inskri-
vningsåret; ävensom

c) av flygvapnet tilldelad värn-
pliktig;

antingen i en följd med början
före utgången av andra året efter
inskrivningsåret

eller

med en första tjänstgöring om
tvåhundrasjuttio dagar med början
före utgången av andra året efter
inskrivningsåret, samt

med tre repetitionsövningar, en-
var om trettio dagar.

B. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, är enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, efter avslutandet av första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst trehundrasextio dagar och för utbildning till underofficer under högst etthundraåttio dagar.

(Föreslagen lydelse.)

c) värnpliktig tilldelad flygvap-
net trehundraåttiofyra dagar, att
enligt Konungens bestämmande full-
göras med en första tjänstgöring om
lägst trehundrafyra dagar samt högst
fyra repetitionsövningar, envar om
trettio eller femton dagar.

B. Följande för underbefäls- eller underofficersutbildning uttagna värnpliktiga äro skyldiga att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar fullgöra tjänstgöring enligt vad nedan sägs:

a) värnpliktig tilldelad armén
eller kustartilleriet:

den som uttagits för underbefäls-
utbildning en första tjänstgöring om
trehundraåttiofyra dagar samt tre
repetitionsövningar, envar om trettio
dagar, och

den som uttagits för underofficers-
utbildning en första tjänstgöring och
fortsatt tjänstgöring om samman-
lagt högst fyrahundraåttio dagar
samt tre repetitionsövningar, envar
om trettio dagar;

b) värnpliktig tilldelad flottan:
den som uttagits för underbefäls-
utbildning tjänstgöring i en följd
om fyrahundraåttiofyra dagar, och

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

den som uttagits för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundrafyrtio dagar; samt

c) värnpliktig tilldelad flygvapnet och uttagen för underofficersutbildning tjänstgöring om sammanlagt högst femhundrafyrtio dagar.

Värnpliktig som uttagits för officersutbildning är skyldig att utöver den i föregående stycke för varje särskilt fall angivna tiden för underofficersutbildning fullgöra fortsatt tjänstgöring om högst etthundra-ättio dagar.

C. Värnpliktig tilldelad marinen, vilken vid *navigationsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av etthundratjugu dagar.

C. Värnpliktig tilldelad flottan, vilken vid *sjöbefälsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller sjöingenjörsexamen eller maskinistexamen av andra klass, är skyldig att, utöver den under A. b) angivna tiden eller — om den värnpliktige före examens avläggande genomgått underbefälsutbildning — utöver den under B. b) angivna tiden för tjänstgöring i en följd, i den ordning Konungen bestämmer fullgöra fortsatt tjänstgöring under en tid av etthundratjugu dagar.

Värnpliktig, vilken vid *navigationsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan må efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning. Sådan värnpliktig är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna fortsatta tjänstgöringstiden, undergå utbildning till officer under nittio dagar.

Värnpliktig, vilken vid *sjöbefälsskola* avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen och med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning vid flottan, må efter frivilligt åtagande genomgå officersutbildning. Sådan värnpliktig är skyldig att, utöver den i föregående stycke angivna fortsatta tjänstgöringstiden, undergå utbildning till officer under nittio dagar.

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

D. För värnpliktig, — — — bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu

Beträffande värnpliktig som nu

(Nuvarande lydelse.)

sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A angivna tjänstgöringen om *trehundrasextio* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst *ettundraåttio* dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

E. *Värnpliktig tilldelad flottan, vilken utbildas till radiotelegrafist och därvid erhåller civilt radiocertifikat av första eller andra klass, är skyldig att, utöver den under A angivna tjänstgöringstiden och i omedelbar anslutning till denna, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst nittio dagar.*

(Föreslagen lydelse.)

sagts må Konungen, där så finnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den under A. angivna tjänstgöringen om *trehundraåttiofyra* dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst *ettundraårtiosex* dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnplikts-tiden.

Har ej — — — prövar skäligt.

E. *Värnpliktig tilldelad armén, kustartilleriet eller flygvapnet, vilken genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, må enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar kunna åläggas att, utöver tjänstgöring enligt A. eller B., i anslutning till honom åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning, omfattande tio dagar eller, om repetitionsövningen omfattar femton dagar, fem dagar.*

F. *Sättet för fullgörande av tjänstgöring enligt detta moment bestämmes av Konungen. I tjänstgöringen skola inräknas tider för vederbörligen anbefallda övningsuppehåll.*

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

Konungen äger i särskilda fall bestämma att tjänstgöringen skall fullgöras i annan ordning än i detta moment sägs. Första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd skola taga sin början före utgången av andra året efter inskrivningsåret.

F. Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

Repetitionsövning må icke, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum vid infanteriregementena under tiden från och med den 11 juli till och med den 31 augusti.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1952, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Genom lagen upphäves lagen den 11 maj 1951 (nr 196) med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning.

I fråga om tillämpningen av den nya lagens bestämmelser om de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet skola gälla följande inskränkningar:

a) Beträffande sådana värnpliktiga tilldelade *armén* — utom värnpliktiga, vilka äro uttagna för officers- eller underofficersutbildning — vilka avslutat eller under år 1952 komma att avsluta första tjänstgöring jämlikt den äldre lagen skola den nya lagens bestämmelser om första tjänstgöringens längd icke äga tillämpning.

b) Värnpliktiga tilldelade *armén* vilka uttagits för underbefälsutbildning och vilkas första tjänstgöring börjat före lagens ikraftträdande äro icke skyldiga fullgöra första tjänstgöring under längre tid än trehundrafyra dagar.

c) De nya bestämmelserna skola icke — utom såvitt angår skyldigheten att fullgöra befälsövning — äga tillämpning å värnpliktiga tilldelade *marinen*, vilkas tjänstgöring börjat eller kommer att börja före den 1 juli 1952, ej heller å värnpliktiga tilldelade *flygvapnet*, vilkas tjänstgöring börjat före den 1 januari 1952.

De närmare bestämmelser som erfordras för övergång till den nya lagen meddelas av Konungen.

---

2) LAG

om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar.

Härigenom förordnas att 1 § lagen den 11 maj 1951 om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

1 §.

Värnpliktiga tilldelade armén äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan ävilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga födda under åren 1914—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) — — — besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från — — — 27 §
1 mom. D värnpliktslagen.

(Föreslagen lydelse.)

1 §.

Värnpliktiga tilldelade armén eller kustartilleriet äro, därest ej Konungen i särskilda fall annorlunda förordnar, skyldiga att i enlighet med vad nedan stadgas fullgöra en eller flera repetitionsövningar om 30 dagar, i den mån sådan skyldighet icke redan ävilar vederbörande.

Värnpliktiga födda under åren 1910—1913 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga tilldelade kustartilleriet vilka äro födda under åren 1914—1919 skola fullgöra en repetitionsövning.

Värnpliktiga tilldelade armén vilka äro födda under åren 1914—1922 samt värnpliktiga tilldelade kustartilleriet vilka äro födda under åren 1920—1922 skola fullgöra två repetitionsövningar.

Värnpliktiga födda år 1923 och senare skola fullgöra tre repetitionsövningar.

Repetitionsövning (efterutbildningsövning) — — — besiktningsgrupperna 1—3.

Undantagna från — — — 27 §
1 mom. D. värnpliktslagen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehafat två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 453 i första kammaren av herr *Lundgren* samt nr 601 i andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.*

I motionen I: 453 föreslås, att utbildningstiden skall fastställas för värnpliktiga i allmänhet vid flottan till 404 dagar, jämte en omskolningsövning om 30 dagar, och för värnpliktiga uttagna till underbefäl vid flottan till 454 dagar samt att för värnpliktiga tilldelade flygvapnet skall tillkomma en omskolningsövning om 30 dagar. På grund härav hemställer motionären, att riksdagen måtte antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändring i värnpliktslagen med följande ändringar såvitt angår 27 §:

»A. b) värnpliktig tilldelad *flottan fyrahundrafyra* dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras i en följd, och *en omskolningsövning om trettio dagar*, samt
c) värnpliktig tilldelad *flygvapnet trehundra nittiofyra* dagar, att enligt Konungens bestämmande fullgöras med en första tjänstgöring om lägst trehundrafyra dagar samt högst fyra repetitionsövningar, envar om trettio eller femton dagar, samt *en omskolningsövning om trettio dagar*.

B. b) värnpliktig tilldelad *flottan*:

Den som uttagits för underbefälsutbildning tjänstgöring i en följd om *fyrahundra femtiofyra dagar*.»

I motionen II: 601 yrkas, att utbildningstiden för de värnpliktiga icke skall förlängas.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för de i propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, vilka motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionerna.

INLEDNING.

Genom 1941 års värnpliktslag bestämdes utbildningstiden för det stora flertalet värnpliktiga till 450 dagar, lika för alla tre försvarsgrenarna. Endast värnpliktiga vilka uttagits för officers- eller underofficersutbildning, sjökapten och likställda samt värnpliktiga i specialtjänst, t. ex. läkare, skulle undergå längre utbildning. Underbefälselever (gruppchefselever) hade alltså samma utbildningstid som vanliga värnpliktiga; så är alltså förhållandet.

Utbildningstiden om 450 dagar skulle fullgöras i följande ordning:

vid *armén* och *kustartilleriet* med en första tjänstgöring om 360 dagar och två repetitionsövningar och en efterutbildningsövning, envar övning om 30 dagar,

vid *flottan* antingen i en följd eller ock med en första tjänstgöring om 420 dagar och en efterutbildningsövning om 30 dagar, samt

vid *flygvapnet* med en första tjänstgöring om 360 dagar och med en repetitionsövning om 60 dagar eller två sådana övningar om vardera 30 dagar samt med en efterutbildningsövning om 30 dagar.

Efter beslut av 1947 och 1948 års riksdagar förkortades genom provisoriska förordningar (SFS 1947: 228 respektive 1948: 514) utbildningstiden, det förra året med 30 dagar och det senare med ytterligare 60 dagar. Genom 1948 års förordning blev alltså den sammanlagda utbildningstiden bestämd till 360 dagar. Denna utbildningstid uppdelades vid armén och kustartilleriet på en första tjänstgöring om 270 dagar samt repetitions- och efterutbildningsövningar om tillhoppa 90 dagar. Vid flottan och flygvapnet skulle tjänstgöringen om 360 dagar fullgöras i en följd.

I samband med förkortningen av första tjänstgöringen till 270 dagar beslöts för arméns del, att det 14 dagars uppehåll i utbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga, som med hänsyn till jordbrukets behov av arbetskraft anordnas under skördetiden, icke skulle inräknas i utbildningstiden men att till de värnpliktiga skulle under uppehållet utgå samma ekonomiska förmåner som under tjänstgöring.

År 1950 genomfördes efter beslut av riksdagen betydelsefulla ändringar i flera avseenden (SFS 1950: 225). Sålunda infördes inom armén systemet med repetitionsövningar i krigsförband. De tidsfrister som förut gällt för fullgörande av repetitions- och efterutbildningsövningar upphävdes därvid; samtidigt infördes beteckningen repetitionsövning som gemensam benämning för nämnda övningar. De utbildningstider som bestämts genom 1948 års provisoriska förordning — och som sedermera erhållit förlängd giltighet genom en förordning 1949 (SFS 1949: 306) — blevo nu införda i lagen. Vid flygvapnet infördes som ett alternativ till tjänstgöringen i en följd om 360 dagar en tjänstgöring fördelad på 270 dagars första tjänstgöring och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar; sistnämnda system avsågs för befälsvärnpliktiga i luftbevakningstjänst. Samtidigt genomfördes ändrade bestämmelser om uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning av huvudsaklig innebörd att uttagning för underbefäls- och underofficersutbildning skulle ske redan vid inskrivningsförrättningarna; uttagning till såväl officers- som underofficers- och underbefälsutbildning kunde även äga rum under pågående tjänstgöring, men då endast efter frivilligt åtagande.

Följande år infördes s. k. befälsövningar som komplement till repetitionsövningarna. Skyldigheten att fullgöra befälsövning ålades i huvudsak värnpliktiga, vilka krigsplacerats i befälsbefattning. Befälsövningen skulle omfatta 10 dagar och fullgöras i anslutning till repetitionsövning som åvilade vederbörande. Befälsövningar infördes endast vid armén. Bestämmelserna inflöto i en lag, vars giltighetstid begränsades till den 1 juli 1952 (SFS 1951: 196).

Samtidigt verkställdes genom en annan lag (SFS 1951: 195) en reglering av de värnpliktigas skyldighet att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar. Lagen innebar bland annat ett upphävande av tidigare meddelade beslut om tillgodoräknande av beredskapstjänst såsom fullgjorda repetitions- eller beredskapsövningar.

Den utbildningstid som 1948 fastställdes för de värnpliktiga och den ord-

ning för tjänstgöringens fullgörande som då genomfördes består alltjämt, bortsett från de ändringar som tillkommo 1950 och 1951 och för vilka redogörelse nu lämnats.

För närvarande gäller alltså inom samtliga försvarsgrenar — bortsett från befälsövningen — en sammanlagd utbildningstid av 360 dagar för flertalet värnpliktiga (häri inberäknade underbefälselever). Denna utbildningstid skall fullgöras i följande ordning:

vid *armén* och *kustartilleriet* med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar,

vid *flottan* med tjänstgöring i en följd, samt

vid *flygvapnet* antingen med tjänstgöring i en följd eller med en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar.

Frågan om utbildningstiden för underbefälseleverna vid armén aktualiserades genom de förkortningar av första tjänstgöringen som vidtogos i och med 1947 och 1948 års provisoriska beslut. I propositionen 1948: 207 anmäldes ett av arméchefen framlagt förslag om förlängd tjänstgöring för underbefälseleverna. Då denna fråga ansågs kräva ytterligare utredning ansåg sig föredragande departementschefen icke kunna tillstyrka förslaget. Riksdagen beslöt (skrivelse 376) att utbildningen för underbefälseleverna tills vidare skulle omfatta samma tid som för huvuddelen av de värnpliktiga.

I direktiven för 1948 års värnpliktskommitté framhöll föredragande departementschefen, bland annat, att frågan om utbildningen av värnpliktigt befäl och specialister borde ytterligare utredas.

1948 års värnpliktskommitté föreslog i sitt den 15 augusti 1949 avgivna betänkande (SOU 1949: 46), att för underbefälsutbildningen vid armén och kustartilleriet skulle anslås en tid som med 2 månader överstege den för värnpliktiga i allmänhet fastställda. Kommitténs förslag på denna punkt var icke enhälligt. Två av dess ledamöter förordade att utbildningstiden tills vidare skulle bibehållas oförändrad och att en fortsatt försöksverksamhet skulle bedrivas rörande möjligheterna att inom ramen för 9 månaders första tjänstgöring erhålla en godtagbar gruppchefsutbildning; resultatet av en dylik försöksverksamhet borde avvaktas innan det definitivt fastsloges att den gällande utbildningstiden vore otillräcklig.

I oktober 1949 uppdrogs åt den ene av reservanterna i kommittén, ledamoten av riksdagens andra kammare Sigurd Lindholm, att med biträde av en generalstabsofficer och en sekreterare inom departementet verkställa ytterligare undersökningar rörande *frågan om gruppchefsutbildningen inom armén*. Uppdraget avsåg ytterligare utredning av frågan om gruppchefsutbildningens längd, närmast med tanke på möjligheten att åstadkomma större effektivitet genom att bedriva gruppchefsutbildningen avskild från utbildningen av övriga värnpliktiga för längre eller kortare tid. Därvid borde närmare upplysningar lämpligen inhämtas rörande de senaste erfarenheterna

av pågående gruppchefsutbildning. Någon tidsram för gruppchefsutbildningens längd uppställdes icke.

I skrivelse den 10 februari 1950 avgav Lindholm redogörelse för resultatet av dittills verkställda undersökningar samt en översikt över behovet av ytterligare undersökningar och fortsatt försöksverksamhet på området. I anslutning härtill medgav departementschefen, att en civil pedagog och en truppofficer finge efter utredningsmannens direktiv följa utbildningen vid arméns förband och skolor.

Utredningsmannen med sina medarbetare har arbetat under benämningen *1949 års gruppchefsutredning*.

Utredningen har med skrivelse den 21 december 1951 avgivit betänkande rörande gruppchefsutbildningen och därmed sammanhängande värnpliktsfrågor (SOU 1951: 57).

Utredningen har framhållit, att den i anslutning till sitt arbete rörande gruppchefsutbildningens framtida ordnande till behandling även upptagit närliggande värnpliktsfrågor och i samband därmed, då så ansetts påkallat, framlagt förslag som avse de värnpliktiga i allmänhet.

UTBILDNINGSTIDENS LÄNGD M. M.

Departementschefen.

Armén.

Gruppchefsutredningen har ansett sig kunna konstatera att utbildningen av de *underbefälselever* (gruppchefslever) som under utbildningsåret 1950—1951 fullgjort 9 månaders tjänstgöring företett brister i åtskilliga hänseenden. Sålunda har utbildningen i spräng- och mintjänst samt underrättelsetjänst ävensom i användning av andrahandsvapen varit ofullständig, varjämte det otillräckliga antalet övningar i förband medfört att tillräcklig utbildning och rutin i truppföring icke erhållits.

Den ytterligare utbildningstid som med nu tillämpad organisation och nu använda metoder erfordras för att avhjälpa nämnda brister uppskattar utredningen till cirka 8 veckor (motsvarande cirka 400 utbildningstimmar).

Vid sin undersökning av möjligheterna till en rationalisering av utbildningen har utredningen kommit till den slutsatsen att för gruppchefsutbildningen inom den nuvarande utbildningstidens ram kan utvinnas en ökad effekt motsvarande inemot tre veckor.

De brister som härefter återstå i gruppchefsutbildningen beräknar utredningen i tid till omkring 5½ veckor (cirka 270 utbildningstimmar). Av dessa brister anses de som hänföra sig till förbandsutbildningen samt utbildningen i spräng- och mintjänst kräva mest tid. Då det gäller förbandsutbildningen anmärker utredningen att frågan om en förbättrad gruppchefsutbildning i detta avseende är direkt avhängig av den tid som står till förfogande för utbildningen av de värnpliktiga i allmänhet. Utredningen finner det nämligen vara av väsentlig betydelse att underbefälseleverna under senare delen av

sin tjänstgöring få föra befäl över trupp, bestående av värnpliktiga i allmänhet.

Utredningen har därför ansett det nödvändigt att även närmare undersöka utbildningen av *värnpliktiga i allmänhet*. Undersökningarna ha givit vid handen att med nuvarande betingelser utbildningen av ifrågavarande värnpliktiga företeer brister i vad avser andrahandsvapen, spräng- och mintjänst samt utbildning i högre förband. Bristerna i fråga om andrahandsvapen samt spräng- och mintjänst anser utredningen kunna även för värnpliktiga i allmänhet elimineras genom att en rationalisering av den nuvarande tjänstgöringen företages. Däremot medger den nuvarande utbildningstiden icke genomförande av ett tillräckligt antal övningar i högre förband. För hävande av bristerna i detta avseende finner utredningen ytterligare utbildningstid av cirka 135 timmar eller 20 dagar vara erforderlig för såväl underbefälseleverna som värnpliktiga i allmänhet. Därutöver måste för underbefälseleverna tillkomma ytterligare 20 dagar för att de för denna kategori kvarstående bristerna i vad avser spräng- och mintjänst skola kunna hävas.

Enligt gruppchefsutredningens förslag bör alltså första tjänstgöringen ökas

för *värnpliktiga i allmänhet* till $(270 + 20 =)$ 290 dagar; och

för *underbefälselever* till $(270 + 20 + 20 =)$ 310 dagar.

Samtidigt har utredningen funnit att en utökning av tjänstgöringstiden utöver den sålunda föreslagna icke med nuvarande betingelser kan genomföras utan överbelastning av utbildningsorganisationen.

I samband härmed må framhållas att överbefälhavaren — vilken biträtt ett av arméchefen framlagt förslag om förlängning med 10 dagar utöver vad gruppchefsutredningen föreslagit — förklarat att dessa 10 dagar icke kunna inpassas i den för utbildningsåret 1952—1953 planlagda utbildningsverksamheten och lämnat öppet när så kunde ske.

Jag ansluter mig till det av gruppchefsutredningen uppställda principiella kravet att de värnpliktiga efter avslutad första tjänstgöring omedelbart skola vara krigsplaceringsbara i den befattning till vilken deras utbildning har syftat.

Utredningens grundliga undersökningar rörande utbildningen ha övertygat mig om att det uppställda kravet icke kan uppnås inom den utbildningstid som nu står till förfogande. I likhet med utredningen finner jag därför erforderligt att första tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga utökas med 20 dagar, varigenom utrymme för nödvändiga övningar i högre förband kan erhållas. Med hänsyn till det värnpliktiga underbefällets viktiga funktion i krigsorganisationen finner jag vidare oundgängligt att denna kategori under sin första tjänstgöring erhåller en fullt tillfredsställande utbildning, och jag biträder i detta syfte den av utredningen föreslagna utökningen för underbefälseleverna (gruppchefeleverna) med ytterligare 20 dagar.

Såsom framgår av den följande framställningen förordar jag att det s. k. skördeuppehållet om 14 dagar, vilket är föreskrivet för flertalet av arméns värnpliktiga och som nu anses falla *utanför* tjänstgöringstiden, hädanefter skall *inräknas* i denna. Härav följer en uppräknig med 14 dagar av de föreslagna utbildningstiderna för såväl värnpliktiga i allmänhet som underbefälseleverna vid armén. Detta innebär emellertid endast formellt en utökning av utbildningstiden.

Underbefälseleverna böra i enlighet med utredningens förslag inkallas till första tjänstgöring före värnpliktiga i allmänhet. Detta har redan förutsatts med den gällande huvudregeln att uttagning av värnpliktiga för underbefälsutbildning sker redan vid inskrivningen.

En förlängning av tjänstgöringstiden för flertalet värnpliktiga utöver vad nu föreslagits synes, såsom utredningen även framhållit, icke kunna ske utan att en överbelastning av utbildningsorganisationen uppstår.

Det har icke ifrågasatts att utöka nu gällande tjänstgöringstid för värnpliktiga vilka uttagits för officers- eller underofficersutbildning eller för värnpliktiga i specialtjänst. Jag finner heller icke anledning föreslå en dylik utökning.

Jag övergår härefter till vissa särskilda av utredningen behandlade spörsmål.

Befälsövningar.

Enligt lagen den 11 maj 1951 (nr 196) med provisoriska bestämmelser om skyldighet för vissa värnpliktiga tilldelade armén att fullgöra befälsövning må det kunna åläggas armén tilldelade värnpliktiga, vilka genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl att i anslutning till dem åliggande repetitionsövning fullgöra befälsövning om 10 dagar.

Gruppchefsutredningen har funnit att befälsövningarna för det värnpliktiga befälet innebära en välbehörlig repetition. Utbytet av de efterföljande repetitionsövningarna anses bli väsentligt större om de föregåtts av befälsövningar. Utredningen förordar därför att befälsövningarna bli permanenta.

Utredningens synpunkter beträffande befälsövningarna bekräftas av de militära erfarenheterna och biträdas i stort sett av mig. Jag vill dock framhålla att befälsövningen, liksom hittills, icke nödvändigtvis behöver i sin helhet uttagas före repetitionsövningen. Jag föreslår att bestämmelserna om befälsövningar införas i värnpliktslagen. I samband härmed böra 1951 års provisoriska bestämmelser upphävas.

Befordran och premier.

Gruppchefsutredningen har föreslagit att underbefälseleverna vid juluppehållet befordras till vicekorpraler och vid utryckningen från första tjänstgöringen till korpraler. I samband med utryckningen föreslås de tillika skola komma i åtnjutande av en premie å 200 kronor.

Vidare föreslår utredningen att särskilt utvalda s. k. föregångsmän vid utryckning från första tjänstgöringen befordras till vicekorpraler och i samband därmed erhålla en premie å 100 kronor.

Som villkor för den föreslagna befordringsgången och premietilldelningen har — bortsett från vissa undantagsfall — angivits att vederbörande skall ha erhållit godkännande vitsord.

I fråga om underbefälseleverna har förslaget i allt väsentligt enhälligt tillstyrkts.

Beträffande föregångsmännen har förslaget avstyrkts av chefen för armén med instämmande av överbefälhavaren, medan detsamma av andra remissinstanser betecknats som värdefullt.

Jag finner gruppchefsutredningens förslag lämpligt i vad avser underbefälseleverna.

Beträffande föregångsmännen kan någon anledning till tvekan ligga däri att behov av detta institut icke torde föreligga inom de övriga försvarsgrenarna. Med hänsyn till de skäl utredningen förebragt anser jag det likväl önskvärt och lämpligt att systemet med föregångsmän försöksvis tillämpas inom armén.

Tiderna för in- och utryckning till första tjänstgöring.

Utredningen finner att den föreslagna första tjänstgöringen bör så inpassas i kalenderåret att underbefälseleverna påbörja tjänstgöringen de första dagarna i maj och värnpliktiga i allmänhet alltså 20 dagar därefter. Detta kommer att innebära att utryckningen från första tjänstgöring för flertalet värnpliktiga kan äga rum före påskhelgen påföljande år. Förslaget har tillstyrkts av de militära instanserna och arbetsmarknadens intresseorganisationer.

Däremot har Sveriges förenade studentkårer i sitt yttrande anfört att en inryckning för underbefälseleverna i början av maj medför en allvarlig konsekvens ur studenternas synpunkt. De studenter vilka uttagits för underbefälsutbildning skulle nämligen icke kunna inrycka till första tjänstgöring förrän året efter det de avlagt studentexamen, ett förhållande som vore ägnat att medföra avsevärd olägenhet för dem som ämnade bedriva akademiska studier.

Vad först angår den av studentkårerna påtalade olägenheten av en inryckning för underbefälseleverna förlagd till början av maj vill jag framhålla att det endast torde vara en mindre del av studenterna som bör ifrågakomma för underbefälsutbildning. De studenter som av fysiska orsaker icke anses lämpliga för underofficersutbildning böra kunna tagas i anspråk för särskild tjänstgöring av annat slag än befälsutbildning. Vid sådant förhållande torde den av studentkårsorganisationen angivna olägenheten icke vara av större betydelse.

Ur övriga synpunkter synas de av gruppchefsutredningen förordade in- och utryckningstiderna ändamålsenliga varför jag förutsätter att en sådan ordning i fortsättningen vinner tillämpning.

Sommaruppehållet («skördeuppehållet»).

Såsom tidigare nämnts blev utbildningstiden för samtliga försvarsgrenar genom den provisoriska förordningen 1948:514 förkortad med 60 dagar (90 dagar räknat i förhållande till vad som gällde enligt 1941 års lag). Samtidigt föreskrevs att ett 14 dagars uppehåll under sommaren för flertalet av de värnpliktiga, skördeuppehållet, icke längre skulle inräknas i tjänstgöringstiden. Under detta uppehåll skulle de värnpliktiga dock alltjämt åtnjuta samma ekonomiska förmåner som under tjänstgöring. I anslutning härtill minskades för ifrågavarande värnpliktiga antalet tjänstledighetsdagar under första tjänstgöringen från 33 till 19. Följaktligen stannade den reella förkortning av tjänstgöringstiden som vidtogs 1948 för samma värnpliktigas vidkommande vid 46 dagar.

Enligt vad gruppchefsutredningen uppgivit har från vissa håll framkastats tanken att för flertalet värnpliktiga slopa skördeuppehållet vid armén.

Utredningen har emellertid funnit ett sådant uppehåll oundgängligen erforderligt med hänsyn till såväl utbildningens gång som ock arbetsmarknads-synpunkter. Samma skäl tala enligt utredningens mening för att uppehållet bör förläggas till förra hälften av september. Detta sammanhänger därmed att under denna månad till förbanden inkallas ett mycket stort antal värnpliktiga för fullgörande av repetitionsövningar i krigsförband, vartill komma befälsövningar för en betydande del av de sålunda inkallade. Det är enligt utredningens mening praktiskt omöjligt att *samtidigt* tillfredsställande genomföra utbildningen av rekrytomgången och repetitionsförbanden. Genom övningsuppehållet kunna omkring 25 000 man under 14 dagar frigöras för arbetsmarknaden under en tid då denna är särskilt ansträngd till följd av repetitionsinkallelserna. Benämningen »skördeuppehåll» är, framhåller utredningen, icke adekvat för ett uppehåll av den nu angivna innebörden.

Emellertid har utredningen med tanke på konsekvenserna för jordbruket framhållit att speciell tjänstledighet bör kunna beviljas vissa värnpliktiga å annan tid än den nu föreslagna i syfte att därigenom tillgodose särskilt ut-satta bruksenheters behov av arbetskraft.

Utredningens synpunkter i sistnämnda avseende ha särskilt understrukits av arbetsmarknadens intresseorganisationer.

Jag biträder till alla delar gruppchefsutredningens förslag beträffande ifrågavarande uppehåll, vilket hädanefter lämpligen torde böra benämnas övningsuppehåll.

I detta sammanhang vill jag betona angelägenheten av vad utredningen förordat med tanke på jordbrukets intressen. Kompletterande föreskrifter i detta avseende torde få utfärdas i vederbörlig ordning.

Samtidigt ansluter jag mig till utredningens åsikt att inom VI. militär-området övningsuppehållet och höstomgångens repetitionsövningar böra kunna förläggas till en tidigare tidpunkt under året.

Fråga om inräknande av sommaruppehållet i tjänstgöringstiden.

Medan de sedvanliga övningsuppehållen under jul och midsommar om 17 respektive 2 dagar inbegripas i första tjänstgöringstiden om 270 dagar, skall skördeuppehållet som nyss nämnts anses falla utanför tjänstgöringen. Följaktligen uppgår den nuvarande första tjänstgöringen, om man räknar tiden från inryckningen till utryckningen, i själva verket till 284 dagar för flertalet värnpliktiga vid armén. Emellertid utgå, som också förut nämnts, under skördeuppehållet samma ekonomiska förmåner till de värnpliktiga som under tjänstledighet, häri inbegripna de vanliga övningsuppehållen. På grund härav synes det icke oberättigat att inräkna även sommaruppehållet om 14 dagar i första tjänstgöringen; härigenom ernås tillika den fördelen att de olika uppehållen komma att följa enhetliga regler. Med en sådan beräkningsgrund, som för arméns vidkommande huvudsakligen får formell innebörd, utgör den nuvarande första tjänstgöringstiden för flertalet av arméns värnpliktiga 284 dagar, och de av gruppchefsutredningen föreslagna och av mig förordade utökade utbildningstiderna böra omräknas till 304 respektive 324 dagar.

I enlighet med vad nu och tidigare anförts förordar jag att första tjänstgöringstiderna för flertalet av arméns värnpliktiga bestämmas till:

för *värnpliktiga i allmänhet* 304 dagar och

för *underbefälselever* 324 dagar,

i vilka utbildningstider ett övningsuppehåll under sommarhalvåret om 14 dagar skall inräknas.

Övriga försvarsgrenar.

De nyss anförda synpunkterna synas mig böra vinna beaktande vid en prövning av de övriga försvarsgrenarnas tjänstgöringstider.

1948 års provisoriska beslut om förkortning av utbildningstiden med 60 dagar innebar för arméns vidkommande en reell minskning av endast 46 dagar, enär som nämnts ett skördeuppehåll vid armén om 14 dagar icke längre skulle inräknas i tjänstgöringstiden. Motsvarande bestämmelse om ett uppehåll *utanför* tjänstgöringstiden infördes icke vid de övriga försvarsgrenarna. För marinen och flygvapnet innebar alltså 1948 års beslut en reell förkortning av tjänstgöringstiden med 60 dagar, varför tjänstgöringstiden vid dessa försvarsgrenar i själva verket blev 14 dagar kortare än vid armén.

Därest överensstämmelse i nuläget skulle åvägabringas mellan försvarsgrenarna — med arméns nu gällande utbildningstid som norm — skulle enligt det nyss förda resonemanget de övriga försvarsgrenarnas tjänstgöringstider utökas med 14 dagar.

Den grundliga utredning som ägnats arméns utbildningsfrågor har icke kommit de övriga försvarsgrenarna till del. Emellertid ha de skäl som anförts av cheferna för dessa försvarsgrenar med instämmande av överbefälhavaren bibragt mig den uppfattningen att även här en förlängning av utbildningstiderna är erforderlig.

Jag vill dock förutskicka att jag icke är beredd att förorda längre utbildningstider för de värnpliktiga vid marinen och flygvapnet än jag enligt vad förut sagts förordat för arméns värnpliktiga.

Kustartilleriet.

De synpunkter i fråga om utbildningstidens längd och fördelning som gälla för armén äga i det väsentliga tillämpning även i fråga om kustartilleriets värnpliktiga.

Med hänsyn härtill och med utgångspunkt från vad nyss anförts borde således första tjänstgöringstiden för huvuddelen av kustartilleriets värnpliktiga bestämmas till $(270 + 14 + 20 + 20 =)$ 324 dagar för *underbefälselever* och $(270 + 14 + 20 =)$ 304 dagar för *värnpliktiga i allmänhet*.

Emellertid föreligga för kustartilleriets vidkommande vissa speciella problem som måste tillmätas avgörande betydelse vid en inplacering av första tjänstgöringen i kalenderåret.

Det anses sålunda nödvändigt att de stora artilleriskjutningar som skola avsluta rekrytomgångens utbildning äga rum under någorlunda gynnsamma väderleksbetingelser och att därvid samövning kommer till stånd med arméförband i anslutning till repetitionsövningar krigsförbandsvis. Med hänsyn härtill anses utryckningen för flertalet av kustartilleriets värnpliktiga böra äga rum under oktober. Detta innebär att en tjänstgöringstid av 304 dagar icke kan effektivt utnyttjas, enär inryckningen i så fall komme att ske omedelbart före eller under julhelgen.

På grund härav synes det för närvarande icke vara lämpligt att av värnpliktiga i allmänhet vid kustartilleriet uttaga längre första tjänstgöringstid än 290 dagar. Med en första tjänstgöring av denna längd kommer inryckning att ske i början av januari.

Då emellertid på grund av den tekniska utvecklingen eller andra faktorer utbildningsförhållandena kunna komma att ändras — varom någon förutsägelse nu ej kan göras — vill jag dock förorda som huvudregel att för *värnpliktiga i allmänhet* vid kustartilleriet, liksom för motsvarande kategori vid armén, bestämmas en första tjänstgöring om 304 dagar men att det skall bli beroende på Konungens prövning huruvida längre tjänstgöring än $(304 - 14 =)$ 290 dagar skall uttagas.

Från kustartilleriets sida har lämpligheten av vad jag nu förordat blivit vitsordat.

För *underbefälseleverna* vid kustartilleriet föreslår jag i anslutning till vad tidigare anförts samma första tjänstgöring, 324 dagar, som för arméns motsvarande värnpliktiga.

Jag biträder marinchefens förslag om införande av repetitionsövningar i krigsförband även vid kustartilleriet. I samband härmed bör lagen om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar m. m. (SFS 1951:195) i princip göras tillämplig även å

detta vapenslag dock med den avvikelse i fråga om vissa årsklasser som angivits av marinchefen i dennes yttrande.

I enlighet med marinchefens hemställan förordar jag vidare att befälsövningar i anslutning till repetitionsövningarna införas även vid kustartilleriet.

Jag finner gruppchefsutredningens förslag beträffande premier och befordringsgång för underbefälselever kunna i tillämpliga delar genomföras även vid kustartilleriet.

Däremot synes, såsom marinchefen ock anfört, systemet med föregångsmän icke vara erforderligt för kustartilleriets vidkommande.

Flottan.

I samband med 1948 års riksdagsbeslut om förkortning av utbildningstiden för flertalet värnpliktiga till 360 dagar vidtogs en omläggning av utbildningssystemet vid flottan.

Tidigare hade tillämpats ett årsprogram för utbildningen, vilket innebar att fartygsbesättningarna kunde tjänstgöra ombord under ett år. Då utbildningstiden förkortades till 360 dagar fanns ej längre utrymme för såväl den grundläggande utbildningen i land som ett års tjänst ombord. Flottan övergick därför till ett kvartalssystem enligt vilket de värnpliktiga årligen ryckte in i fyra omgångar och fartygsbesättningarna alltså successivt förnyades varje kvartal.

Chefen för marinen framhåller i sitt yttrande att kvartalssystemet visat sig innebära allvarliga olägenheter. Sålunda ställer den kvartalsvis återkommande utbildningen ombord av nyembarkerade värnpliktiga alltför stora krav på befälet, till förfång för utbildningen av den övriga personalen och materielens skötsel. Den tid som nu kan anslås till fartygstjänst för de värnpliktiga medger icke en effektiv stridsutbildning. För att i stort sett kunna genomföra övningsprogrammen har man måst sänka målsättningen för övningarna. Vid systemets införande räknade man med att olägenheter av nu angivna slag skulle kunna undvikas därigenom att en relativt stor del av besättningarna beräknades bestå av stampersonal som tjänstgjorde lång tid på samma fartyg. Dessa förhoppningar omintetgjordes emellertid genom de kort tid efter systemets införande uppkommande och sedermera alltmer kännbara vakanserna bland stampersonalen.

Marinchefen kommer till den slutsatsen att värnpliktsutbildningen vid flottan måste omfatta så lång tid att de värnpliktiga efter den nödvändiga skolmässiga utbildningen i land kunna tjänstgöra ett år i följd ombord å fartygen. Marinchefens egentliga önskemål i fråga om utbildningstidens längd innefatta avsevärda utökningar av nu gällande tid, nämligen för underbefälselever till 18 månader och för värnpliktiga i allmänhet till 15 månader. Marinchefen anser det dock icke lämpligt att i detta sammanhang framföra så omfattande krav.

Chefen för marinen föreslår härefter att utbildningstiderna bestämmas för

underbefälselever till 440 dagar och för värnpliktiga i allmänhet till 390 dagar, vartill för båda kategorierna kommer ett uppehåll om 14 dagar under sommaren, vilket icke skall inräknas i utbildningstiden. För kategorien värnpliktiga i allmänhet föreslås vidare en repetitionsövning om 30 dagar för omskolning.

Om man bortser från omskolningsövningen — vartill jag återkommer i annat sammanhang — äro de av marinchefen föreslagna tiderna 10 dagar längre än de tider som jag enligt det föregående förordat för armén; härvid inräknas i utbildningstiden för underbefälseleverna vid armén även tre befälsövningar om 10 dagar.

Beträffande värnpliktiga i allmänhet anmärker marinchefen att — under den givna förutsättningen att tjänsten ombord skall omfatta ett år — den föreslagna tiden om 404 dagar endast medger en tid av $(404 - 365 =)$ 39 dagar för rekrytskolan i land, en tid som marinchefen betecknar som ett hårt pressat minimum.

Slutligen föreslår marinchefen även förlängning med 60 dagar av gällande utbildningstid $(360 + 120 =)$ 480 dagar för sjökaptener och likställda.

Enligt min uppfattning har marinchefen förebragt övertygande skäl för en återgång till det tidigare vid flottan tillämpade årsprogrammet, vilket innebär att fartygsbesättningarna i huvudsak kvarbli orubbade ombord under ett år i en följd. Endast härigenom synes det bli möjligt att samman-smälta besättningarna till effektiva lag. Då vid sidan av fartygstjänsten kräves en grundläggande skolmässig utbildning i land, är det uppenbart att årsprogrammet ej kan genomföras utan en förlängning av gällande utbildningstid om 360 dagar.

I detta sammanhang vill jag betona att flottans utbildningsproblem i viss mån kommit i ett annat läge sedan statsmakterna senast prövade frågan om utbildningstidens längd vid flottan, i så måtto att de alltmer accentuerade svårigheterna att rekrytera stampersonalen medfört omfattande vakanser inom denna så betydelsefulla kategori. Dessa förhållanden göra det till en angelägenhet av vikt att söka skapa ett värnpliktigt underbefäl av sådan kvalitet att stamvakanserna få mindre kännbara konsekvenser för de rustade fartygens stridsberedskap.

Jag finner alltså en förlängning av utbildningstiden för flertalet av flottans värnpliktiga vara erforderlig.

Emellertid kan jag icke såsom tidigare anförts tillstyrka större utökning än jag förordat för arméns vidkommande.

Jag föreslår sålunda att utbildningstiderna vid flottan bestämmas:

för värnpliktiga i allmänhet till $(360 + 14 + 20 =)$ 394 dagar; och

för underbefälselever till $(360 + 14 + 20 + 20 + 3 \times 10 =)$ 444 dagar.

Den föreslagna tjänstgöringen avses skola fullgöras i en följd.

Under hand har jag inhämtat att de av mig förordade utbildningstiderna möjliggöra — om än med svårighet enligt marinchefens mening — ett genomförande av årsprogrammet.

Jag är ej beredd att biträda förslaget om förlängning av nu gällande utbildningstid för sjökaptener och likställda i annan mån än som följer av att dessa värnpliktiga böra fullgöra grundläggande värnpliktstjänstgöring av samma längd som flertalet värnpliktiga vid flottan. Härom torde närmare få hänvisas till specialmotiveringen.

Gruppchefsutredningens förslag rörande premier och befordringsgång för underbefälselever synes ägnat att bidra till ett förbättrat utbildningsresultat även vid flottan.

Flygvapnet.

Chefen för flygvapnet framhåller i sitt yttrande vissa principiella synpunkter som böra beaktas vid ett bedömande av tjänstgöringstidens längd inom flygvapnet. Den i snabb takt fortgående tekniska utvecklingen möjliggör — anför flygvapenchefen — att flygtjänsten i allt större utsträckning kan bedrivas under tider av året då flygning hittills endast varit möjlig i mindre skala. Detta förhållande medför konsekvenser ur såväl utbildnings- som beredskapssynpunkt. För att flygutbildningen skall kunna effektivt genomföras måste arbetskraft i form av utbildad markpersonal ständigt finnas tillgänglig. En avgörande faktor vid bedömandet av tjänstgöringstidens längd vid flygvapnet är därför behovet av arbetskraft. Vid en prövning av frågan om tjänstgöringens längd måste därjämte, anför flygvapenchefen vidare, stor betydelse tillmätas vapnets snabba materielförnyelse. Denna gör det nämligen oundgängligen nödvändigt att den redan utbildade personalen får tillfälle att genom repetitionsövning i erforderlig utsträckning underhålla och förnya sina färdigheter för befattningarna i krigsorganisationen.

Den nuvarande tjänstgöringen om 360 dagar, som fastställdes år 1948, fullgöres i en följd och inrymmer icke någon repetitionsövning. Härvid bortses från det alternativ, innefattande en första tjänstgöring om 270 dagar och tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar, som år 1950 infördes för befälsvärnpliktiga i luftbevakningstjänst.

Repetitionsövningskyldighet åvilar emellertid ett antal värnpliktiga tillhörande 1946 års och äldre årsklasser.

Den gällande tjänstgöringskyldigheten disponeras på det sätt att årskontingenten uppdelas i två lika stora omgångar, vilka rycka in på hösten med 1½ månads förskjutning. De inryckande värnpliktiga måste för att kunna utnyttjas som markpersonal först genomgå en grundläggande utbildning. Chefen för flygvapnet anser, att cirka 1½ månad erfordras härför. Härav följer att under 3 månader på hösten endast 50 % av den erforderliga styrkan markpersonal står till förfogande. För att täcka denna svaghetsperiod inkallas äldre värnpliktiga med kvarstående skyldighet att fullgöra repetitionsövning. Chefen för flygvapnet framhåller nu att bristen på arbetskraft under svaghetsperioden blir akut då värnpliktiga med repetitionskyldighet ej längre stå till förfogande. Att repetitionsövning ej kan uttagas av värnpliktiga av 1947 års klass och yngre anses dessutom medföra andra allvarliga

konsekvenser, i det att förbanden icke kunna uppsättas i erforderlig utsträckning vid större övningar och krigsplaceringstiden för ett flertal kategorier blir längre än kvalitetskraven medge.

Om man vid den tidpunkt då repetitionsskyldiga av 1946 års och äldre klasser ej längre stå till buds skall kunna såväl tillgodose behovet av arbetskraft året runt som ock uppsätta förband vid större övningar samt därjämte i erforderlig grad repetera och förnya de värnpliktigas tekniska kunskaper skulle enligt chefen för flygvapnet egentligen erfordras en sammanlagd tjänstgöringstid av $14\frac{1}{2}$ månader, uppdelad på en första tjänstgöring om $13\frac{1}{2}$ månader och en repetitionsövning om en månad. Under den närmaste framtiden anses dock en sammanlagd tjänstgöring för flertalet värnpliktiga om $(12 + 1 =)$ 13 månader eller 390 dagar vara tillfyllest. Det föreslås vidare att den ledighet om 14 dagar som flygvapnets värnpliktiga nu erhålla under sommaren icke längre skall inräknas i tjänstgöringstiden.

Något behov av ytterligare förlängd tjänstgöring för underbefälselever har icke anmälts av chefen för flygvapnet.

Såsom närmare framgår av den förut lämnade redogörelsen för flygvapenchefens remissyttrande har där framhållits som önskvärt att möjligheter skapas att i vissa fall uttaga tjänstgöringsskyldigheten i annan ordning än nyss nämnts.

Det synes mig vara en angelägenhet av största vikt att flygtjänstens behov av arbetskraft behörigen tillgodoses och jag delar även flygvapenchefens uppfattning om nödvändigheten av att kunskaperna hos redan utbildade värnpliktiga genom repetitionsövningar vidmakthållas och förnyas. Härför torde erfordras en utökning av den nuvarande tjänstgöringstiden om 360 dagar. Emellertid är jag icke beredd förorda att tjänstgöringstiden vid flygvapnet för flertalet värnpliktiga fastställas till högre sammanlagt dagantal än vad jag tillstyrkt för övriga försvarsgrenar. Därtill föreslår jag ett tillägg om 14 dagar av skäl för vilka i det föregående redogjorts. Den sammanlagda utbildningstiden för flertalet värnpliktiga vid flygvapnet bör alltså fastställas till $(360 + 14 + 20 =)$ 394 dagar. Denna tid lämnar utrymme för en första tjänstgöring om 12 månader (364 dagar) samt en repetitionsövning om 30 dagar.

Jag finner bärande skäl tala för att i enlighet med flygvapenchefens förslag bestämmelser införas som göra det möjligt att förkorta första tjänstgöringstiden för vissa värnpliktskategorier till förmån för ytterligare repetitionsövningar. Likaså synes det ändamålsenligt att i vissa fall — exempelvis vid renodlade luftbevakningsövningar — uppdelas en repetitionsövning om 30 dagar på två om vardera 15 dagar. För att undvika att en värnpliktig blir alltför betungad av repetitionsinkallelser förordas dock den begränsningen att endast en 30-dagarsövning skall kunna uppdelas på angivna sätt. Jag anser det vidare lämpligt att möjligheter förefinnas att av handräkningspersonal, som med hänsyn till krigsplaceringstiden icke behöver inkallas till repetitionsövning, uttaga hela tjänstgöringstiden i en följd och biträder allt-

så flygvapenchefens förslag härom. Några detaljerade bestämmelser om de olika tjänstgöringsalternativen torde icke behöva införas i lagen. Det synes lämpligen böra ankomma på Konungen att meddela närmare bestämmelser enligt de principer för vilka här redogjorts.

Chefen för flygvapnet framhåller som önskvärt att värnpliktiga som ha att fullgöra repetitionsövning och som äro krigsplacerade i befälsbefattning bibringas tillräcklig yrkeskunskap och befälsförmåga innan huvuddelen av de värnpliktiga påbörja repetitionsövningen. Han föreslår i detta syfte införande vid flygvapnet av befälsövningar om 10 (respektive 5) dagar omedelbart före och i anslutning till repetitionsövningar om 30 (respektive 15) dagar.

Enligt min uppfattning ha, som jag redan nämnt, de befälsövningar, vilka under år 1951 genomfördes vid armén i anslutning till repetitionsövningarna, visat sig vara av stort värde. Sådana befälsövningar synas mig även för flygvapnets del bli av betydelse för vidmakthållandet av det värnpliktiga befälets truppföringsförmåga och därmed också för effektiviteten hos flygvapnets krigsorganisation. Jag förordar alltså att befälsövningar i anslutning till repetitionsövningar införas även vid flygvapnet.

Någon förändring av nu gällande utbildningstider för värnpliktiga inom flygvapnet, uttagna till officers- eller underofficersutbildning, har ej förutsetts av flygvapenchefen förutom den förändring som följer av den föreslagna skyldigheten att fullgöra befälsövningar. Icke heller jag ifrågasätter någon dylik förändring.

Jag är icke beredd tillstyrka förslaget att värnpliktiga vid flygvapnet, vilka påbörjat sin tjänstgöring efter den 31 mars 1948 och vilka hittills haft att fullgöra 12 månaders tjänstgöring i en följd, retroaktivt åläggas en repetitionsövning om 30 dagar.

Då underbefälsutbildningen vid flygvapnet för de värnpliktiga icke innebär uppgifter av den art att särskilda premier till dem anses böra utgå måste gruppchefsutredningens förslag i detta avseende anses sakna aktualitet för flygvapnets vidkommande.

Flygvapenchefen berör i sitt yttrande även frågan om omskolning av värnpliktiga, som överföras till armén, sedan de utgått ur flygvapnets krigsorganisation. Denna fråga upptager jag i det följande.

OMSKOLNING AV VÄRNPLIKTIGA TILLHÖRANDE FLOTTAN OCH FLYGVAPNET.

Medan vid armén och kustartilleriet årskontingenten värnpliktiga principiellt avpassas efter behovet av personal i krigsorganisationen måste vid flottan och flygvapnet för att fredstjänstens behöriga gång skall möjliggöras årligen ett större antal värnpliktiga genomgå utbildning än som skulle ha varit erforderligt enbart med hänsyn till krigsorganisatoriska

krav. Flertalet värnpliktiga vid flottan och flygvapnet kvarstå därför i allmänhet ej krigsplacerade längre än omkring tio år, varefter de överförs till armén. I samband härmed har krav uppstått att sådana värnpliktiga skola erhålla *omskolning*, så att de kunna bättre utnyttjas i arméns krigsorganisation.

I 1941 års värnpliktslag intogs i sådant syfte stadgande om en efterutbildningsövning om trettio dagar för flertalet av flottans och flygvapnets värnpliktiga före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret.

Genom 1948 års provisoriska bestämmelser nedsattes för flertalet värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar den sammanlagda tjänstgöringstiden till 360 dagar. Vid flottan och flygvapnet skulle denna tjänstgöring fullgöras i en följd. Någon tid för efterutbildning (omskolning) stod därför icke längre till buds. I sina remissvar angående gruppchefsutredningens betänkande ha numera cheferna för armén och marinen med instämmande av överbefälhavaren framlagt förslag om återinförande av särskilda omskolningsövningar för flottans och flygvapnets värnpliktiga.

Härvid anför *överbefälhavaren* i huvudsak följande. I de nu framlagda förslagen beträffande flottans och flygvapnets utbildningstid har intagits en omskolningsövning om 30 dagar. Chefen för armén har vid upprepade tillfällen och nu senast i sitt yttrande framlagt krav på återinförande av dylika. Det är av vikt att dessa övningar komma till stånd. Från flottan och flygvapnet skola årligen överföras 4—5 000 man. Med gällande utbildningstider ha dessa värnpliktiga vid tidpunkten för överförandet ingen återstående tjänstgöringsskyldighet. Detta medför att de värnpliktiga icke kunna utnyttjas i krigsorganisationen i erforderlig omfattning. De värnpliktiga avses — om förslaget genomföres — skola fullgöra omskolningsövningen inom det vid armén tillämpade krigsförbandsvisa repetitionsövningssystemet.

Departementschefen erinrar om att uppdrag om utredning rörande särskilda omskolningsövningar successivt lämnats två kommittéer, men att denna utredning av olika skäl icke kunnat slutföras. Departementschefen säger sig därför ha för avsikt att låta frågan bli föremål för närmare utredning.

UTTAGNING FÖR BEFÄLSUTBILDNING.

Departementschefen.

Enligt det system för uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning som infördes år 1950 sker uttagningen, i den mån den värnpliktige ej frivilligt åtar sig befälsutbildning, *i samband med inskrivningen*. Uttagningen grundas på psykologiska prov och exploration.

De som äro sjömanshusinskrivna kunna emellertid inskrivas som värnpliktiga utan personlig inställelse och om så sker kunna de alltså icke med nuvarande regler uttagas för underbefälsutbildning annat än efter eget medgivande.

Med hänsyn till flottans rekrytering av värnpliktigt underbefäl synes därför möjlighet böra öppnas att uttaga sjömanshusinskriven värnpliktig till underbefälsutbildning även *efter inskrivningen*. Uttagningen bör äga rum senast i samband med inryckningen och verkställas av inskrivningsnämnd, i den mån frivilligt åtagande ej göres.

I detta sammanhang får jag anmäla en annan fråga beträffande uttagningen.

Den uttagning för befälsutbildning som sker enligt den värnpliktiges eget medgivande kan enligt lagens nuvarande lydelse ske endast under värnplikts-tjänstgöringen, när det gäller officersutbildning, eller i samband med inskrivningen eller sedermera under tjänstgöringen, när fråga är om underofficers- och underbefälsutbildning. Erfarenheten har emellertid visat, att det skulle vara praktiskt fördelaktigt att kunna taga ut värnpliktiga till officersutbildning redan vid inskrivningen liksom att, när det gäller all befälsuttagning efter frivilligt åtagande, kunna göra sådan uttagning även under tiden mellan inskrivningen och inryckningen. Uttagning för officersutbildning bör även kunna ske efter avslutad underofficersutbildning.

KOSTNADSBERÄKNINGAR.

Departementschefen.

Vad härefter angår de merkostnader som uppkomma vid genomförande av den ökning av värnpliktstjänstgöringens längd m. m. som nu föreslagits, får jag anföra.

Enligt gruppehefsutredningens beräkningar skulle utredningens förslag komma att medföra en merkostnad för arméns del av i runt tal 13,5 miljoner kronor, av vilket belopp 7,3 miljoner kronor utgöra ökade kostnader för förbättring av gruppehefsutbildningen och 6,2 miljoner kronor avse ökade kostnader för förlängd tjänstgöring samt viss förbättring av de materiella utbildningsbetingelserna för huvuddelen av de värnpliktiga. Härutöver tillkomma emellertid kostnader för de befälsövningar om tio dagar, vilka enligt utredningens mening i fortsättningen böra bli permanenta. Kostnaderna för dessa befälsövningar kunna uppskattas till omkring 4,3 miljoner kronor per budgetår. Den i årets statsverksproposition förordade ökningen av de värnpliktigas penningbidrag med i runt tal 67 % av nu utgående bidrag föranleder en ytterligare kostnad för de värnpliktiga vid armén, om vilka här är fråga, av omkring 1,2 miljon kronor. Ett genomförande av utredningens förslag medför således en sammanlagd merkostnad av $(13,5 + 4,3 + 1,2 =)$ 19,0 miljoner kronor. I årets statsverksproposition ha erforderliga medel beräknats härför.

Den av mig föreslagna förlängningen av tjänstgöringstiden för värnpliktiga tilldelade marinen och flygvapnet kommer sedan densamma blivit helt genomförd och med inräknande av kostnaderna för penningbidragens höj-

ning att medföra en årlig merkostnad av 2,4 miljoner kronor vid marinen och 0,2 miljon kronor vid flygvapnet. Av merkostnaderna för marinen falla omkring 0,9 miljon kronor på flottan samt 1,5 miljon kronor på kustartilleriet. Kostnadsökningen vid flygvapnet hänför sig helt till förlängningen av första tjänstgöringstiden. Några merkostnader för de nu föreslagna repetitionsövningarna vid flygvapnet uppkomma ej, enär värnpliktiga tillhörande äldre åldersklasser redan genomgå dylika övningar till ungefär samma antal som här föreslagits.

De ändrade tjänstgöringstiderna för flottans värnpliktiga beräknas medföra att arméns årliga värnpliktskontingent ökas med 300 man. Härigenom komma kostnaderna för arméns värnpliktiga att stiga med ytterligare 1,7 miljon kronor. Vid bifall till här framlagda förslag beträffande tjänstgöringstidens längd för marinens och flygvapnets värnpliktiga komma merkostnaderna således att uppgå till sammanlagt (2,4 + 0,2 + 1,7 =) 4,3 miljoner kronor.

För budgetåret 1952/53 påverkas kostnaderna under fjärde huvudtiteln icke i någon nämnvärd grad av de föreslagna ökade tjänstgöringstiderna för flottans och flygvapnets värnpliktiga. För kustartilleriets värnpliktiga torde däremot för nästa budgetår få räknas med vissa merkostnader, här uppskattade till drygt 0,5 miljon kronor. I statsverkspropositionen har under anslaget till Marinen: Övningar m. m. beräknats medel för anordnande under nästa budgetår av bland annat övningar krigsförbandsvis och befälsövningar vid kustartilleriet. Övriga merkostnader för genomförande av de förslag som här framlagts i fråga om tjänstgöringstidens längd för kustartilleriets värnpliktiga synas icke påverka marinens härav berörda anslag i sådan grad att en omräkning av desamma är erforderlig.

I enlighet med de nu gjorda beräkningarna skulle ett bifall till de av mig förordade ändringarna i tjänstgöringstiderna för arméns, marinens och flygvapnets värnpliktiga medföra en sammanlagd kostnad av (19,0 + 4,3 =) 23,3 miljoner kronor.

Såsom framgår av vad i det föregående anförts har, där så ansetts erforderligt, under vederbörliga anslag i statsverkspropositionen hänsyn tagits till sålunda uppkommande merkostnader för nästa budgetår.

Till frågor rörande avlöning m. m. till värnpliktiga återkommer jag i samband med anmälan av vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1952/53.

SPECIALMOTIVERING.

Av den i propositionen åberopade specialmotiveringen må följande här återgivas.

27 § 1 mom.

Departementschefen.

Slutligen har undantagsbestämmelsen i A. om värnpliktiga i handräckningstjänst samt bestämmelsen i nuvarande A. a) om fullgörande av första tjänstgöring alternativt i en följd eller i två omgångar slopats och ersatts med ett mera allmänt avfattat stadgande under F. i förslaget. Med stöd av detta stadgande, enligt vilket Konungen i särskilda fall äger bestämma att tjänstgöringen skall ske i annan *ordning* än förut i momentet angivits, erhåller Konungen ökad möjlighet att, då så i särskilda fall finnes lämpligt eller skäligt, exempelvis uppdelat tjänstgöring i omgångar eller sammanslå första tjänstgöring med repetitionsövning. Det föreslagna stadgandet tar bland annat sikte på det fall att värnpliktiga vid flygvapnet anses böra fullgöra tjänstgöringen i en följd.

Då erfarenheten visat att bestämmelserna under C. sakna praktisk betydelse för kustartilleriets vidkommande ha desamma i förslaget begränsats till att avse *flottan*.

För det fall att värnpliktig som avses under C. redan avlagt sin examen då han skall börja sin värnpliktstjänstgöring bör han icke uttagas för underbefälsutbildning; han bör alltså tjänstgöra det antal dagar som gäller för värnpliktiga i allmänhet — enligt förslaget 394 dagar — och därutöver fullgöra den fortsatta tjänstgöringen om 120 dagar. Längre sammanlagd tjänstgöring än nu sagts kommer enligt förslaget att åvila honom endast i det fall att han avlägger sin examen *efter* det att han fullgjort värnpliktstjänstgöringen och därvid genomgått underbefälsutbildning om 444 dagar.

I samband med de ändringar som föranletts av det sagda ha i C. införts ett par moderniseringar vilka sammanhånga med ändringar i stadgan för navigationsskolorna i riket.

Övergångsbestämmelser.

Departementschefen.

Lagen synes böra träda i kraft den 1 maj 1952.

Särskilda övergångsbestämmelser bli erforderliga i flera hänseenden.

Vad först angår *armén* må till en början erinras om stadgandet i förordningen den 8 februari 1952 (nr 27) enligt vilket tjänstgöringstiden för de av arméns värnpliktiga, vilka under år 1952 komme att avsluta sin första tjänstgöring, blev förlängd med 20 dagar. Härifrån undantogs värnpliktiga vilka uttagits för officers- och underofficersutbildning samt värnpliktiga som avses i 27 § 1 mom. D. värnpliktslagen (specialister). Genom förordningen framflyttades uttryckningen för arméns ineliggande huvudkontingent från den 8 till den 28 mars 1952 men förordningen inbegrep även flera mindre grupper med andra in- och uttryckningstider än huvudkontingenten, så t. ex. värnpliktiga i handräckningstjänst. Av praktiska skäl bör det sommaruppehåll som ifrågasvarande värnpliktiga må komma att åtnjuta under innevarande år beräknas enligt äldre lag, d. v. s. icke inbegripas i tjänstgöringen.

Den förlängning av första tjänstgöringen om 20 dagar som enligt för-

slaget skall åläggas underbefälseleverna avses skola uttagas före den inryckningsdag som gäller för värnpliktiga i allmänhet inom samma omgång. Efter som de underbefälselever vilka under 1952 avsluta första tjänstgöring påbörjat densamma före lagens ikraftträdande kan den särskilda förlängningen om 20 dagar uppenbarligen icke ifrågakomma för dessa underbefälselevers vidkommande.

Med hänsyn till det anförda måste det anses att tjänstgöringsskyldigheten för dem som avsluta första tjänstgöring under 1952 — liksom självfallet för dem som dessförinnan avslutat densamma — redan är reglerad. Motsvarande inskränkning betingas i fråga om den nya lagens tillämpning. Dock möter ej hinder att nya lagen i alla avseenden genast blir tillämplig å värnpliktiga som äro uttagna för officers- eller underofficersutbildning. Bestämelse i enligt med vad nu sagts har införts under a) i förslaget till övergångsbestämmelser.

Behov föreligger emellertid att komplettera nämnda bestämmelse med tanke på de underbefälselever vilka påbörjat första tjänstgöringen så kort tid före den föreslagna tidpunkten för lagens ikraftträdande, den 1 maj 1952, att de ej hinna avsluta denna tjänstgöring under årets lopp. Som exempel kan nämnas underbefälseleverna i den kontingent av Livgardesskvadronen som inrycker till första tjänstgöring den 15 april 1952. Fördenskull har under b) intagits en kompletterande bestämmelse av innebörd att underbefälselever vilkas första tjänstgöring börjat före den 1 maj 1952 icke skola fullgöra den ytterligare tjänstgöring om 20 dagar som enligt förslaget åvilar underbefälselever; om ifrågavarande underbefälselever börjat tjänstgöringen så tidigt — före den 4 mars 1952 — att tjänstgöringen hinner avslutas under året äro de redan på grund av övergångsbestämmelsen i a) undandragna den ytterligare förlängningen.

Slutligen har under c) stadgats att de nya bestämmelserna icke skola äga tillämpning å värnpliktiga tillhörande *marinen* vilkas tjänstgöring börjat eller kommer att börja före den 1 juli 1952, ej heller å värnpliktiga tilldelade *flygvapnet*, vilkas tjänstgöring börjat före den 1 januari 1952. Dessa tidpunkter ha valts i enlighet med önskemål från försvarsgrenscheferna. Vad nu sagts gäller icke skyldigheten att fullgöra de befälsövningar som enligt förslaget skola införas vid kustartilleriet och flygvapnet.

UTSKOTTET.

I förevarande proposition föreslås förlängning av utbildningstiden för flertalet värnpliktiga. Förslaget innebär bl. a., att utbildningstiden förlänges för värnpliktiga i allmänhet med 20 dagar, vartill kommer 14 dagar för marinen och flygvapnet tilldelade värnpliktiga. Sistnämnda förlängning sammanhänger med sättet för beräkning av det under sommaren infallande övningsuppehållet. För underbefälselever vid armén och marinen föreslås därutöver en förlängning av tjänstgöringstiden med ytterligare 20 dagar. Vidare

innebär förslaget, att de vid fjolårets riksdag beslutade befälsövningarna om 10 dagar vid armén skola göras permanenta och införas även vid kustartilleriet och flygvapnet. Beträffande flottan har tiden för dessa övningar inräknats i den tjänstgöring i en följd, som värnpliktig uttagen för underbefälsutbildning föreslås skola fullgöra.

Vad först angår förslaget om förlängning av utbildningstiderna för armén tilldelade värnpliktiga grundar sig detta i huvudsak på av 1949 års gruppchefsutredning verkställda utredningar och överväganden. Dessa mycket grundliga undersökningar ha visat, att vissa av de nuvarande bristerna i de värnpliktigas utbildning — såsom i fråga om handhavandet av andrahandsvapen m. m. — kunna elimineras genom rationalisering och effektivisering av utbildningen, men att möjligheter icke finnas att inom ramen för den nuvarande utbildningstiden i sin helhet avhjälpa de konstaterade bristerna i utbildningen. Den föreslagna förlängningen av tjänstgöringstiderna är främst avsedd att möjliggöra tillräckligt antal övningar i högre förband och att, för underbefälselevernas del, skapa möjligheter att bota bristerna i spräng- och mintjänst.

Utskottet finner bärande skäl föreligga för förlängningen av utbildningstiderna. Det kan icke anses tillfredsställande, att värnpliktiga inplaceras i krigsförband med bristande utbildning i påtalade hänseenden. Även för den enskilde värnpliktige måste det vara av stor betydelse att veta och känna, att han icke på grund av bristande utbildning saknar möjligheter att lösa de uppgifter, som påläggas honom under krigsförhållanden.

I detta sammanhang vill utskottet understryka angelägenheten av att de föreslagna åtgärderna för rationalisering och effektivisering av utbildningen snarast möjligt genomföras. Utskottet finner detta vara av största vikt ej bara med hänsyn till den tidsbesparing, som därigenom vinnes, utan även med hänsyn till betydelsen av att den värnpliktige — för vilken tjänstgöringen i många fall innebär avsevärda uppoffringar — förmärker, att tiden blir väl utnyttjad och tillvaratagen.

På grund av vad nu anförts tillstyrker utskottet den föreslagna utbildningstiden för armén tilldelade värnpliktiga.

Vid fjolårets riksdag beslöts provisoriska bestämmelser om befälsövningar för värnpliktigt befäl vid armén. Övningarna omfatta 10 dagar och skola fullgöras i anslutning till repetitionsövning. Gruppchefsutredningen har nu varit i tillfälle att följa olika repetitionsövningar och har därvid kunnat bedöma värdet av befälsövningarna. Enligt utredningens iakttagelser har värdet av dessa övningar blivit klart ådagalagt. Befälet hinner därigenom få en repetition i militära kunskaper och snabbutbildning beträffande nytillkommen stridsmateriel. Befälsövningarna torde jämväl vara ägnade att i avsevärd grad öka värdet av själva repetitionsövningarna. Utskottet tillstyrker därför att befälsövningarna nu göras permanenta.

Det i propositionen framlagda förslaget om befordringsgång och premier finner utskottet väl avvägt. Även om viss tvekan kan råda angående premier åt s. k. föregångsmän, anser utskottet tillräckliga skäl föreligga för att till-

styrka propositionens förslag även i denna del. Den stimulerande faktorn bör enligt utskottets mening tillerkännas avsevärd betydelse.

Tiderna för in- och utryckning till första tjänstgöring synas böra avpassas så, att tjänstgöringen hinner avslutas före påskhelgen. Härigenom undviks onödig splittring av utbildningen. De av Sveriges förenade studentkårer påtalade olägenheterna synas utskottet icke vara av den storleksordning, att de böra föranleda ändring av tjänstgöringstidens inplacering i kalenderåret.

Bärande skäl ha enligt utskottets mening förebragts för att det nuvarande s. k. skördeuppehållet bibehålles i form av övningsuppehåll om 14 dagar. Upphållet bör med vissa undantag förläggas till förra hälften av september månad, då höstrepetitionsövningarna äga rum. Genom detta uppehåll och den förordade speciella tjänstledighet, som i särskilda fall skall kunna beviljas vissa värnpliktiga, synas jordbrukets intressen ha blivit väl tillgodosedda.

Enligt utskottets mening bör nyssnämnda övningsuppehåll jämföras med övriga övningsuppehåll och således inräknas i tjänstgöringstiden på sätt som föreslås i propositionen.

Vad härefter angår utbildningstiden för de värnpliktiga, som tilldelats marinen och flygvapnet, anser utskottet, att denna tid om möjligt icke bör överstiga den, som gäller för arméns värnpliktiga.

Utskottet biträder de förslag angående tjänstgöringstider, repetitionsövningar, befälsövningar, premier och befordringsgång, som i propositionen föreslås för kustartilleriets del.

Beträffande flottan synes det utskottet vara av största vikt att, med hänsyn bl. a. till rådande förhållanden i fråga om stampersonal m. m., nu försöka återgå till det tidigare tillämpade s. k. årsprogrammet, vilket innebär, att fartygsbesättningarna tjänstgöra ombord ett år i följd i stället för, såsom för närvarande, att besättningarna successivt förnyas varje kvartal. Det förra systemet torde innebära påtagliga fördelar med hänsyn såväl till utbildningsförhållandena och skötseln av materielen som till att besättningarna på ett önskvärt sätt sammansvetsas.

I propositionen föreslås att utbildningstiden för de värnpliktiga i allmänhet vid flottan skall fastställas till 394 dagar och för värnpliktigt underbefäl till 444 dagar. Därest de värnpliktiga i allmänhet skola kunna tjänstgöra ett år ombord återstå således allenast 29 dagar för grundläggande utbildning i land. I motionen I: 453 föreslås därför, att nyssnämnda båda utbildningstider skola utökas med 10 dagar. Samma förslag har framförts av chefen för marinen. Enligt vad som framgår av propositionen möjliggöra emellertid även de i propositionen föreslagna utbildningstiderna — om än med svårighet enligt marinchefens mening — ett genomförande av årsprogrammet. Även om det för grundläggande utbildning disponibla antalet dagar synes minimalt, torde det därför likväl kunna godtagas. Denna tid bör emellertid utnyttjas så rationellt, som det över huvud taget är möjligt. Härtill kommer att frågan om tjänstgöringstidens utnyttjande för flottans värnpliktiga torde komma att bli föremål för prövning vid den utredning, som nu skall verkställas rö-

rande behovet av omskolning i samband med överförande av värnpliktiga från flottan och flygvapnet till armén, till vilken utredning utskottet nedan återkommer. Utskottet anser på grund av det nu anförda tillräckliga skäl för bifall till motionen I: 453, såvitt nu är i fråga, icke föreligga utan förordrar Kungl. Maj:ts förslag.

Även såvitt angår flygvapnet anser utskottet, att bärande skäl förebragts för den beträffande detta vapenslag i propositionen föreslagna förlängningen av tjänstgöringstiden. Det synes utskottet vara utomordentligt angeläget, att tillgång på kunnig och fullt kompetent markpersonal alltid finnes. Med hänsyn till den snabba utvecklingen inom flygvapnet framstår det såsom särskilt viktigt, att de värnpliktigas kunskaper vidmakthållas och förnyas för att de rätt skola kunna fylla sina uppgifter i krigsorganisationen. Utskottet tillstyrker därför de i propositionen föreslagna utbildningstiderna för värnpliktiga, som tilldelats flygvapnet. Ej heller har utskottet något att erinra mot att Kungl. Maj:t, på sätt föreslås i propositionen, får befogenhet att närmare bestämma, hur tjänstgöringstiden bör uppdelas på första tjänstgöring och repetitionsövningar. Bestämmelser härom böra dock alltid utfärdas å sådan tid, att de värnpliktiga i god tid erhålla kännedom om i vilken ordning de ha att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring.

I propositionen beröres jämväl frågan om omskolningsövningar för de värnpliktiga, som årligen överförs från flottan och flygvapnet till armén. Förslag har framförts av cheferna för armén och marinen — med instämmande av överbefälhavaren — om att särskilda omskolningsövningar nu skola återinföras för flottans och flygvapnets värnpliktiga. I motionen I: 453 yrkas i anslutning till detta förslag, att beslut om omskolningsövningar om 30 dagar för ifrågavarande värnpliktiga nu skall fattas utan avbidan på ytterligare utredning av frågan.

För utskottet framstår det som angeläget, att förutsättningar skapas för att effektivt kunna utnyttja denna förhållandevis stora grupp värnpliktiga — 4—5 000 man årligen — inom arméns krigsorganisation. Det synes icke tillfredsställande, att dessa värnpliktiga sakna närmare kännedom om de förhållanden, under vilka de komma att utnyttjas, sedan de blivit överförda till annan försvarsgren. Frågan huruvida denna önskvärda omskolning kan ske inom ramen för de nu förordade tjänstgöringstiderna eller om, såsom i nyssnämnda motion föreslås, ytterligare förlängning av tjänstgöringstiden erfordras, skall nu göras till föremål för särskild utredning. Departementschefen har sålunda enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 mars 1952 uppdragit åt särskild utredningsman att inom försvarsdepartementet biträda med utredning rörande behovet av omskolning av ifrågavarande värnpliktiga och därmed sammanhängande spørsmål. Vid utredningen, som skall vara förutsättningslös, skall studeras bl. a. planläggningen för utbildningen vid marinen och flygvapnet samt sättet för utbildningens bedrivande vid nämnda försvarsgrenar ävensom närmare undersökas armén härav berörande problem. Med hänsyn till nämnda förhållande kan utskottet icke tillstyrka motionärens förslag, att riksdagen nu skall besluta, att tjänstgöringstiden för ifrå-

gavarande värnpliktiga skall förlängas med en omskolningsövning om 30 dagar. Utskottet förutsätter emellertid, att med hänsyn till vikten av förevarande spörsmål ovan omförmälda utredning bedrivs med skyndsamhet.

I motionen II: 601 föreslås, att utbildningstiderna för de värnpliktiga icke skola förlängas. Såsom av det ovan anförda framgår, har utskottet funnit skäl föreligga för de i propositionen föreslagna utökningarna av utbildningstiderna, och utskottet får därför avstyrka sistnämnda motion.

De i propositionen framlagda förslagen om uttagning för befälsutbildning ha ej föranlett någon erinran från utskottets sida.

Sammanlagda kostnaderna för de i propositionen förordade ändringarna i tjänstgöringstiderna ha beräknats till 23,3 miljoner kronor. Där så ansetts erforderligt, ha under vederbörande anslag i statsverkspropositionen hänsyn tagits till sålunda uppkommande merkostnader för nästa budgetår.

Övriga i propositionen behandlade frågor ha icke föranlett utskottet att göra något särskilt uttalande därom. Utskottet ansluter sig således till de i propositionen framlagda förslagen ävensom till vad departementschefen i övrigt förordat.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 453 och II: 601 antaga de genom förevarande proposition framlagda förslagen till

1) lag om ändring i värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967); samt

2) lag om ändring i lagen den 11 maj 1951 (nr 195) om skyldighet för vissa värnpliktiga att fullgöra repetitions- och beredskapsövningar;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 18 april 1952.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Sten, Nils Elowsson, Sunne*, Uhlén, fru Svenson*, herrar Bengtson* och Ahlberg;

från andra kammaren: fru Nordgren, fru Johansson i Norrköping*, herrar Nilsson i Göteborg, Hagård, fröken Höjer, herrar Huss, Svensson i Göteborg och Ericsson i Näs*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.